

Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak

Szerkesztette

HOLÉ KATALIN
KABÓDI CSABA
MOHÁCSI BARBARA

ELTE Állam- és Jogtudományi Kara
Budapest, 2009

E kötet megjelentetését
az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának, valamint
a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságának az
anyagi támogatása tette lehetővé.

Bibliotheca Iuridica

*Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
tudományos kiadványai*

Libri Amicorum

30.

Kiadja az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Dr. Király Miklós dékán

ISSN 1587-1509

ISBN 978-963-284-063-5

© Holé Katalin, Kabódi Csaba, Mohácsi Barbara (szerk.), 2009

© Bárd Károly, Bihari Mihály, Farkas Ákos, Filó Mihály, Finszter Géza,
Gönczöl Katalin, Hack Péter, Holé Katalin, Irk Ferenc, Kabódi Csaba,
Kadlót Erzsébet, Kardos Sándor, Király Tibor, Lévy Miklós, Ligeti
Katalin, Lőrincz József, Márki Zoltán, Mezey Barna, Mohácsi Barbara,
Nagy Ferenc, Németh János, Pataky Csaba, Róth Erika, F. Rozsnyai
Krisztina, Tóth Mihály, 2009

Kardos Sándor
GONDOLATOK A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSRÓL

A tisztességes eljárás rendkívül tág és újnak egyáltalán nem tekinthető fogalom. Gondoljunk csak bele, hogy már a római jogot is áthatotta a *bona fides*, az *aequitas* és a *praesumptio bona viri* gondolata. Nem véletlen, hogy a polgári per is hagyományosan a jóhiszemű pervitelre épít. A tisztességes eljárás követelménye a büntetőeljáráson belül sem tekinthető kifejezetten új fogalomnak, hisz a fegyverek egyenlősége elvét pontosan ezekkel a szavakkal már Fayer László is használta. A *favor defensionis* intézményét szintén nem ma találták ki. Ennek célja közismerten a vádlottnak nyújtott kedvezmények sora, amellyel a vádbeli pozícióját kívánják a vádló hatalmi túlsúlyával szemben valamelyest erősíteni.

I. A tisztességes eljárás fogalmáról

A tisztességes eljárás fogalmát a büntetőeljárás nem sajátíthatja ki, hisz az az Európai Bíróság, sőt a Nemzetközi Büntetőbíróság gyakorlatában is jelen van. Ezért a teljesebb körű feldolgozás érdekében röviden erről is számot kívánok adni.

1. Az Európai Községek kezdeti célkitűzése pusztán a gazdasági közösség megteremtése volt (Római Szerződés, 1957). Sokáig fel sem merült az emberi jogok védelmének igénye, az Európai Bíróság az 1970-es években kezdte elismerni az emberi jogokat a közösségi jogrendszer által védelemben részesítendő alapvető jogok részeként. Az Európai Bíróság esetjogában az alapvető emberi jogok forrásaként mindig a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira és az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-i európai egyezményre hivatkozott. A Bíróság joggyakorlatának jelentős szerepe van abban, hogy az alapító szerződések szintjén is megjelent az alapjogok védelme. A Bíróság esetjogának szinte szó szerinti átültetésének tekinthető (az amszterdami szerződésmódosítást követően) az Európai Uniót létrehozó szerződés 6. (F) cikk 2. bekezdése: „az Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4-én Rómában aláírt Európai Egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományából erednek”.

Az emberi jogok védelmének kiteljesítése terén az integráció mára odáig jutott, hogy az Unió Alapjogi Chartája¹ széles alapjogi katalógust kínál. Fontos megjegyezni, hogy a Charta jogi státusza jelenleg „bizonytalan”, a Lisszaboni Szerződés azonban a Szerződések rangjára emelné a dokumentumot, kötelező jogi erőt adva neki. Emellett a Lisszaboni Szerződés értelmében az Unió csatlakozik az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez.

A Charta VI. címének (Igazságszolgáltatás) 47. cikke biztosítja a hatékony jogorvoslathoz és tisztességes tárgyaláshoz való jogot:

„Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez.

Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.”

Az Európai Bíróság ítéletei arról tanúskodnak, hogy a közösségi jog által biztosított alapvető jogok (köztük a „*fair trial*” esetkörébe sorolható jogosítványok) a nemzetközi eredetű jogforrásokkal szemben is elsőbbséget élveznek.

A nemzetközi közjogi kérdéseket vizsgáló Hági Nemzetközi Bíróság és a háborús, emberiség elleni bűncselekményeket tárgyaló Hági Nemzetközi Büntetőbíróság más természetű bíróság, mint a fent vizsgált két európai, ezek feladata ugyanis első sorban nem az, hogy a részes államok/tagállamok joggyakorlatát vizsgálják és a nemzetközi jog/közösségi jog betartását kérjék számon. A Nemzetközi Büntetőbíróság ugyan felülvizsgálhatja a részes államok büntetőeljárást saját joghatósága megállapításakor, de éppen abból a szempontból, hogy a részes államok nem próbálták-e meg egy látszateljárás keretében mentesíteni a vádlottat a büntetőjogi felelősség alól (ekkor voltaképpen a „*fair trial*” fordítottjáról van szó). A két hági székhelyű bíróság a „*fair trial*” elvének való megfelelést leginkább saját eljárása vonatkozásában

¹ „... a hatékony bírói jogvédelem biztosításának kötelezettsége a tagállamok közös alkotmányos hagyományain és az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. és 13. cikkein alapul, valamint az Európai Unió Chartájának 47. cikke is ezt a kötelezettséget rója a Közösségre.” VÁRNAI Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*. KJK-Kerszöv, Budapest 2005. 402. o.

tartja szem előtt. Az elv érvényesülését a bíróságok Statútumainak eljárási szabályai hivatottak biztosítani.

Hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság komolyan is veszi az elv érvényesülését, jól mutatja, hogy a Büntetőbíróság 2008. június 23-ára tervezett tárgyalását, Thomas Lubanga kongói milíciavezér ügyében, el kellett halasztani, mert a Bíróság megállapította, hogy Lubanga tisztességes eljáráshoz való joga sérült az által, hogy a Bíróság mellett működő ügyész megtagadta az esetlegesen mentő körülményeket tartalmazó anyagok nyilvánosságra hozását.

2. Rátérve a tisztességes eljárásnak a büntetőeljárás szempontjából történő elemzésére megállapíthatjuk, hogy a tisztességes eljárás követelménye formálisan csak 1997-ben került a bírósági törvény szabályai közé, igaz nem előzmény nélküli. A tisztességes eljárás tartalmát illetően a törvényeknek megfelelő és egyidejűleg elfogulatlan eljárásnak felel meg, amelyet a bíróval szemben, funkciójából és felelősségéből következően külön megfogalmazás nélkül is el lehet várni. A tisztességes eljárás az igazságszolgáltatásnak olyan elve, amelynek tartalmát jogi és nem jogi elemek együttesen alkotják.²

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint az eljárás tisztességes volta több elemből tevődik össze, amelyet a különböző határozatok már számos szempontból vizsgáltak. A büntetőeljárás garanciarendszeréhez, az eljárás tisztességéhez alapvetően tartozik hozzá a világos normatartalom és az eljárás kiszámítható működése. A 6/1998. (III. 11.) AB határozat rámutatott, hogy a tisztességes eljárás (*fair trial*) követelménye nem egyszerűen egy a bíróságnak és az eljárásnak itt megkövetelt tulajdonságai közül, hanem az Egyezségokmánynak³ és az Emberi Jogok Európai Egyezményének⁴ az alkotmányi rendelkezésben foglalt követelményein túl, különösen a büntetőjogra és eljárásra vonatkozóan az 57. § több garanciájának teljesedését is át fogja. Sőt, az 57. §-a tartalmához és szerkezetéhez mintát adó eljárási garanciákat tartalmazó cikkek általában elfogadott értelmezése szerint a *fair trial* olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek

² KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I.* Osiris Kiadó, Budapest 2007. 567. o.

³ Az 1976. évi 8. tvr.-el kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya.

⁴ Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezményben.

hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.⁵

A tisztességes eljáráshoz való jogra vonatkozó alkotmánybíróági gyakorlatot összegző 14/2004. (V. 7.) AB határozat megállapította, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye. A büntetőeljárás szempontjából ezek a tételek a büntető igazságszolgáltatás történeti rendszereinek felhalmozódott tapasztalatán alapulnak. Eszerint az igazság feltárásának az a legmegfelelőbb módja, ha az ítékezésben független és pártatlan bíróság nyilvános tárgyaláson a bizonyítás tekintetében egyenlő jogokkal résztvevő felek aktív közreműködésével lefolytatott eljárás eredményeként közvetlen észlelése útján szerzett bizonyítékok szabad mérlegelésével állapítja meg a büntető felelősségre vonás eldöntéséhez szükséges tényeket.⁶

Az Egyezségokmány 14. cikke, illetve az Egyezmény 6. cikke a tisztességes eljárással kapcsolatos elvárásokat tartalmilag lényegében azonos módon részletezi az alábbiak szerint:

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottsága érdekében.

Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van legalább arra, hogy a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól, rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel, személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék. Ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet. Megilleti a jog, hogy kérdéseket intézhessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják, végül ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a tisztességes eljárásnak általánosan és nem vitatottan elismert eleme a fegyverek egyenlősége, amely a büntetőeljárásban azt biztosítja, hogy a vádnak és a védelem-

⁵ ABH 1998, 6/1998. (III. 11.) AB határozat.

⁶ ABH 2004, 241., 266. o.

nek egyenlő esélye és alkalma legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson.⁷ A tisztességes eljáráshoz való jog tehát az Alkotmányban explicit módon nem nevesített, de az Alkotmánybírósági gyakorlatban az 57. § (1) bekezdésében foglalt független és pártatlan bírósághoz való jog, illetve a 2. § (1) bekezdéséből eredő eljárási garanciák védelmének egymásra vonatkoztatásából tartalmilag levezetett alkotmányos alapjog,⁸ amely komplex védelmet nyújt a terhelt számára.

Az elmondottakból is kitűnik, hogy a tisztességes eljárás a garanciák oly mértékű halmaza, hogy teljes körű áttekintésére egy előadás keretén belül képtelenség vállalkozni. Jelen esetben a tisztességes eljárás egyik kulcskérdését, az eljárási feladatok megosztását, a vádelv érvényesülését, és a nem csak az elmélet, hanem a gyakorlat számára is nagyon izgalmas kérdést: a hallgatás jogát kívánom részletesebben bemutatni.

II. Az eljárási feladatok megosztása és a vádelv érvényesülése

1. Heller Erik tankönyvében teszi a következő megállapítást: „Ahhoz, hogy a bíróság a peres felek vitáját mindkét vonatkozásban, tudniillik a tény és a jogkérdés vonatkozásában egyaránt helyesen döntse el, szükség van arra, hogy a bíróság a bizonyítékokat elfogulatlanul mérlegelhesse és a jogi következtetések levonásában se legyen elfogult. Ha ugyanaz a személy, aki a bűncselekmény elkövetését és annak részleteit kinyomozza, egyúttal ítéletet is mond az ügyben, máris nincs biztosítva a bíró elfogulatlansága, mert az ügy kinyomozása őt könnyen elfogulttá teheti. Az elfogulatlanság biztosítása érdekében szükséges tehát, hogy a bünvádi perben a vádlói és a bírói funkció más-más személy kezében legyen. Hasonló okból szükséges a bírói funkció elkülönítése a védelmi funkciótól is.”⁹

Természetesen ez a kérdés központi helyet foglalt el, talán az egyik legfontosabb kérdésként, az 1896. évi XXXIII. törvény létrehozásakor is. A törvény indokolása a témát a vádrendszer melletti állásfoglalás kapcsán említi.

E szerint bünvádi ügyben bírói eljárás csak vád alapján indítható, és csak a vádló indítványában megjelölt tette nézve és csak az ezzel terhelt egyén ellen rendelhető el, továbbá, hogy bíróság nem tehet ítélete

⁷ 6/1998. (III. 11.) AB határozat.

⁸ 315/E/2003. AB határozat.

⁹ HELLER Erik: *A magyar büntetőtörvénykezési jog tankönyve*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1947. 15. o.

tárgyává olyan tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt, és végül, hogy az eljárás csak addig folytatható, amíg az annak alapjául szolgáló törvényes vád létezik. Ebből az is következik, hogy ha a vádemelésre jogosultak közül senki sem emelt vádat, illetve a vádló a vádat elejtette a bíróság nem folytathatja az eljárást.¹⁰

Az is a vádrendszer elfogadásából következett, hogy a törvény a vádlót és a terheltet általában egyenlő perjogi hatáskörrel ruházta fel, legalábbis indítványaik előterjesztése, a bizonyításban való közreműködés és a perorvoslatok használata tekintetében számukra egyenlő jogot biztosított. Az anyagi igazság érdeke azonban gátul szolgált – mint ahogy utaltunk is rá – az elméleti értelemben vett tiszta vádrendszer megvalósításának. Ellentétben ugyanis a polgári perrel, amelynek tárgya valamely magánjogi igény, így arról a felek korlátlanul és szabadon rendelkeznek, a büntetőperben az ítékezés tárgya a bűnösség kérdése, és így az anyagi igazság elvénél fogva a bíróságnak a felek indítványain túlmenő működését teszi szükségessé.¹¹

Ez annál is inkább így van, mert a Bp. által elfogadott vádelv egy olyanképpen módosult vádelv, amely magában foglalja a hivatalból való eljárás és az anyagi igazságra törekvés elvét, és annak hangsúlyozását, hogy „az anyagi igazságnak érvényre emelése csak akkor lehetséges, ha a bűnvádi eljárás folyamán közreműködő hatóságoknak és feleknek jogköre helyesen el van különítve, s a bíró felmentve minden vádoló tevékenységtől, elfogulatlanul és igazságosan dönthet a bizonyítás eredménye és a felek indítványa felett.”¹²

A II. Bp., az 1951. évi III. törvény szakított a kontinentális büntető perrendtartások eredeti francia modelljének az 1896. évi XXXIII. tc.-ben is követett szerkezetével, amely a vádra vonatkozó előírással kezdődött, és az egész eljárást arra alapozva építette fel. A II. Bp. 1. §-a a hangsúlyt arra fektette, hogy a törvény célja az, hogy a büntetőeljárás szabályozásával a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjének és intézményeinek, valamint a dolgozók jogainak védelmében biztosítsa a bűncselekmények üldözését, a dolgozó nép ellességeinek megbüntetését, s a dolgozóknak a szocialista társadalmi együttélés szabályaira való nevelését.

Addig, amíg a vádhoz kötöttség vonatkozásában a II. Bp. 178. §-a még azt tartalmazta, hogy ha bíróság úgy találja, hogy a terhelttel szemben a vádban megjelölt bűncselekménynél súlyosabb büntetés alá

¹⁰ Corpus Juris Hungarici CD: Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása. 45. o.

¹¹ Uo. 46. o.

¹² Uo. 45. o.

első bűncselekményt kell megállapítani, erre a feleket előzetesen figyelmeztetni kell és a fél indítványára a tárgyalást el kell napolni. A II. Bp.-t módosító 1954. évi V. törvény ezt már úgy módosítja, hogy egyértelműen úgy fogalmaz, hogy „ha a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékok szerint a terhelt a vádban megjelölt bűncselekményen felül más bűncselekményt is elkövetett, a bíróság a terhelt bűnösségét ebben is megállapíthatja”. A felek súlyosabb minősítésre történő figyelmeztetése mintha nem lenne már annyira hangsúlyos, mert a norma szöveg már arról szól, hogy „ha bizonyítás kiegészítése, illetőleg a védelem előkészítése szükségessé teszi, akkor a bíróság a tárgyalást elnapolja”.

Az eljárási funkciók elkülönítésének elvét sértette a II. Bp. 208. §-ának rendelkezése, amely szerint a másodfokú bíróság az ítéletnek a fellebbezéssel megtámadott részét arra tekintet nélkül bírálja felül, hogy ki kinek az érdekében és milyen okból fellebbezett.

Első olvasatra talán nem is gondolunk arra, hogy ez egyúttal a súlyosítási tilalom negligálását is jelentette. A miniszteri indoklás, amely a törvényt szövegnél megjegyzés formájában jelenik meg, lakonikus rövidséggel azzal magyarázza, hogy ez a rendelkezés abból a követelményből ered, hogy eljárási jog az anyagi igazság érvényesülésének útjába ne állítson akadályt. Ezt a célt szolgálta egyébként az a rendelkezés is, amely szerint a fellebbezésre jogosultakat a törvény nem kötelezte a fellebbezés jogi okainak megjelölésére.

Sőt, a törvény arra is lehetőséget adott, hogy amennyiben az ügyész a vádirat elfogadását követően ejtette el a vádat, úgy az nem menti fel a bíróságot attól a kötelességétől, hogy az ügyet érdemben el ne bírálja. Az 1962. évi 8. tvr. 211. § (3) bekezdése annyit „finomít” ezen a megoldáson, hogy kimondja, hogy ha az ügyész a tárgyaláson ejti el a vádat a bíróság a tárgyalást erre hivatkozással megszüntetheti, ha azonban a vádelejtést nem látja indokoltnak, az eljárást folytatja és érdemi határozatot hoz.

A vádelv szélesebb körű érvényesülésével kapcsolatos az I. Be. azon rendelkezése, amely szerint a bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek,¹³ ebből következett az a rendelkezés is, hogy a bíróság hivatalból nem terjesztheti ki a vádat, hanem ilyenkor felhívja a vád képviselőjét a vádkiterjesztés gyakorlásának jogára.¹⁴

Az 1973. évi I. törvény 9. §-a már megfogalmazza az eljárási feladatok megoszlásának elvét, amikor kimondja, hogy a büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül, továbbá, hogy bí-

¹³ 224. § (1) bekezdés.

¹⁴ 224. § (4) bekezdés.

rósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat és a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz. A törvény indokolása megállapítja, hogy a funkció megosztással kapcsolatos vita már a szocialista büntetőeljárás tudományában is nyugvó pontra jutott, és ezzel együtt nem győzi azt hangsúlyozni, hogy a feladat megosztásnak egyúttal a szocialista büntetőeljárás egységét is ki kell fejeznie. A kor felfogására jellemző módon az ügyész vádelejtéséről megjegyzi, hogy azt el kell fogadni, hogy az az eljárás megszüntetésével jár, de mintegy csorbát ejt a bíróság saját benső meggyőződésén alapuló döntési kötelezettségén.

A törvényszakaszhoz fűzött magyarázat kiemeli, hogy a bíróság vádhoz kötöttségének vizsgálatakor nagy jelentősége van annak, hogy mit tekintünk a vád tárgyává tett tényeknek, vagyis mi a vád tárgya. A vád tárgyát azok a tények alkotják, amelyeket az ügyész a vád előterjesztésekor mint megtörtént eseményt előad, feltéve, hogy ennek ellenkezője a vádirat szövegéből kifejezetten ki nem tűnik.¹⁵

Ha azonban az ügyész a vádiratban leírt tényállás egy részét tévedésből nem minősíti, az vádemelés mellőzésének nem tekinthető.¹⁶

A vád kereteit a leírt cselekmény, tehát a vádban szereplő tényállás határozza meg, a minősítéshez azonban ilyen kötöttség nem fűződik. Ezért például elvétel esetén a minősítéskérdésében a bíróság a vádhoz kötöttség sérelme nélkül a vádirati minősítéstől nem korlátozva foglалhat állást, tekintet nélkül arra, hogy egy vagy két bűncselekménynek minősíti-e a terhelt egyetlen tevékenységét.¹⁷

A perbeli funkciók egyértelműbb szétválasztása körében kiemelkedő jelentőségű az Alkotmánybíróság 14/2002. (III. 20.) AB határozata, amely megsemmisítette az 1973. évi I. törvény 171. (2) bekezdését, a 227. §-át, és ugyancsak megállapította a már elfogadott, de még hatályba nem lépett 1998. évi XIX. törvény 342. § (3) bekezdésének alkotmányellenességét. Ezekkel a rendelkezésekkel megszűnt a pótnyomozás intézménye, amely ellen „jellemző” módon éppen az ügyésznek volt fellebbezési joga, és a bíró ettől kezdve nem hívhatja fel az ügyészt a vádkiterjesztés lehetőségére.

2. Az Alkotmánybíróság határozataiban dogmatikai elemzését adja a perbeli funkciók elkülönítésének, amelynek során megállapítja, hogy a Be. rendelkezése alapján egyértelmű, hogy a büntető igazságszolgá-

¹⁵ BJD. 4460.

¹⁶ BH 1975. évi 12. 552., 1976. évi 9. szám 393. o.

¹⁷ *A büntetőeljárás magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1982. 49. o.

tatás során az eljárási feladatok: a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönülnek. Erre figyelemmel a funkciómegosztásból kiindulva az Alkotmánybíróság vizsgálta a vádelv tartalmát és annak érvényesülésének következményeit.

„A Be. az alapelvek között a 9. § (1) bekezdésében kimondja, hogy a büntető igazságszolgáltatás során az eljárási feladatok: a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönülnek.” Az Alkotmánybíróság rámutatott, arra, hogy „a történetileg változó tartalmú és eltérő eljárási keretek között alkalmazott vádelv lényegét a hatályos Be. szerint alapjában véve három elem alkotja: a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezési joga, a bíróság vádhoz kötöttsége mind az eljárás bírósági szakaszának megindítása, mind annak lefolytatása, mind pedig az ítélethozatal során.

A vád, a védelem és az ítélezés elkülönítésének elméleti absztrakcióját a büntetőeljárási törvény normává emeli, amikor az adott típusú eljárási feladatokhoz tételes szabályaival konkrét jogosultságokat és kötelezettségeket rendel, továbbá az adott funkcióval összefüggésben határozza meg a hatásköri, illetékességi, összeférhetetlenségi, kizárási szabályokat [Be. 17. §, 18. § (4) bekezdés, 20. § (1) bekezdés].

A Be. további rendelkezései szabják meg azokat a kereteket, amelyek között a rájuk ruházott feladatokat a bíróságok és az ügyészségek ellátják, megjelölve azokat az eszközöket is, melyeket a konkrét eljárási jogosítványok és kötelezettségek teljesítése során alkalmazhatnak.

Az ügyész a Be. tételes szabályai által előírt módon köteles a nyomozás törvényességét felügyelni és intézkedéseivel biztosítani [18. § (1), (2), (3) bekezdés]. Önálló döntési jogosultsága van a nyomozás megtagadása, a nyomozás megszüntetése, a megalapozatlan vagy szükségtelen vádemelések elkerülése érdekében a nyomozás – megrovás alkalmazása mellett vagy anélkül történő – megszüntetése, a vádemelés mellőzése és elhalasztása tekintetében [Be. 127. § (2), (3) bekezdés; 127/A. § (1) bekezdés; 129. § (1) bekezdés; 139. § (2), (3) bekezdés; 140. § (1) bekezdés; 141/C. § (1) bekezdés; 147. §; 147/A. §; 303/A. §].

A Be. rendszeréből következően a nyomozás befejezése után a nyomozás adatait értékelve kizárólag a közvádlói funkcióval felruházott ügyész dönthet a büntetőeljárás további sorsáról. Az ügyész mérlegelő tevékenységének egyik eredménye a vádemelés, amellyel közhatalmi jogosítványát gyakorolja. Ennek folytán kerül a konkrét ügy az érdemi döntés meghozatalára kizárólagosan jogosult bíróság elé.”¹⁸

¹⁸ 14/2002. (III. 20.) AB határozat III/2. pont.

3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatából egyértelműen kitűnik, hogy az eljárás során a bíró által ellátott funkciók vizsgálata alapvető kérdés. „A funkcióhalmozódás, vagyis azon eset, amikor a bíró ítélezésen kívüli, a vizsgálattal vagy a váddal kapcsolatos feladatokat is ellát, a Bíróság szerint jogos kételyeket ébreszt a pártatlanságával kapcsolatban. Alapvető kérdés, hogy a bíró, aki a felek felett áll, a felektől különüljön el. A büntetőeljárás feltétele a vád, amelyet a védelem támad, ezért a bíró elkülönültsége úgy biztosítható, ha a vádat nem ő fogalmazza meg, a váddal kapcsolatos feladatokat egy tőle elkülönült személy látja el. A vád és az ítélezés feladatainak egy eljáráson belül azonos személy által történő ellátása önmagában alkalmas a bíró pártatlanságának megkérdőjelezésére, függetlenül attól, hogy milyen személyes magatartást tanúsított¹⁹ (Eur. Court H. R., Case of *De Cubber v. Belgium*, Ser. A-86.; Eur. Court H. R., Case of *Piersack v. Belgium*, Ser. A-53).

Több ízben vizsgálta az Emberi Jogok Európai Bírósága és a Bizottság a bíróság előtti eljárás tartalmi kiszámíthatóságának feltételrendszerét is. Ennek során többek között – éppen egy Magyarországgal kapcsolatos ügyben – kifejtette, hogy a vádlottnak a vádról történő értesítése a tisztességes eljárás kívánalma szerint nem pusztán formai követelmény.

„A bűncselekmény tényállási elemei döntő fontosságú szerepet játszanak a büntetőeljárásban, amennyiben az e tényállások megvalósulását állító irat kézbesítésének pillanata az, amelytől fogva a gyanúsítottat úgy kell tekinteni, mint aki formálisan kézhez kapta az ellene felhozott vádak tény és jogbeli alapját tartalmazó írásos értesítést.» (Eur. Court H. R., *Pélissier és Sassi v. France (GC)*, judgement, of 25 March 1999. 25444/94, § 51., ECHR 1999-II). Az Egyezmény 6. cikke 3. bekezdésének a) pontja nemcsak azt a jogot biztosítja a vádlott számára, hogy a vád 'okáról' – azaz azokról a cselekményekről, amelyeket a vádlott állítólagosan elkövetett és amelyekre a vád alapul – tájékoztatást kapjon, hanem azt is, hogy a terhére rótt cselekmények jogi minősítéséről is tájékoztassák. A tájékoztatásnak részletesnek kell lennie. „A Bíróság továbbá emlékeztet arra, hogy a 6. cikk 3. bekezdésének a) és b) pontja egymással összefügg, és hogy a vád természetére és okára vonatkozó tájékoztatáshoz való jogot a vádlott védekezésre való felkészüléséhez fűződő jogának fényében kell megítélni.» (Eur. Court H. R., Case of *Zoltán Dallos v. Hungary*, judgement, of 8 February 2001. 29082/95., § 47., ECHR 2001-II; magyar nyelvű kivonat: *Bírósági Határozatok*, 2001/5., 392., 396. o.)

¹⁹ Idézi 14/2002. (III. 20.) AB határozat III/2. pont.

Mindebből az következik, hogy az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése nem pusztán a vádemelés – vádképviselő szabályainak formális betartását jelenti, hanem súlyozott szerepe van a vád tartalmi értelemben vett törvényessége szempontjából is. A bírói és ügyészi tevékenységre vonatkozó részletes eljárási szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója a tisztességes eljárás követelménye szempontjából alapvető jelentőségű.”²⁰

4. A Be. 75. § (1) bekezdésének alapelvi szintű rendelkezése szerint a bíróságnak a tényállás alapos és hiánytalan tisztázására kell törekednie, hogy ennek eredményeként, a bizonyítékok szabad értékelése alapján, megalapozott (hiánytalan és helyes) tényállást állapítson meg. A módosítás eredményeként a Be. egyértelműen az ügyész feladatává teszi, hogy gondoskodjon a vád megfelelő megalapozásáról. Az ügyész a bírósági eljárás menetében is előterjeszthet a vád alátámasztása érdekében bizonyítási indítványt, de azt a bíróság nem köteles teljesíteni.

Az új törvényi szabályozásból kétségtől kiolvasható egy törekvés arra, hogy az eljárási funkciók elkülönülése a jövőben legyen hangsúlyosabb. Kérdés azonban, hogy a gyakorlatban hogyan realizálható az, hogy a bíróság nem köteles intézkedni a terhelő bizonyítékok beszerzése iránt, de továbbra is terheli az anyagi igazság kiderítésének követelménye. 2006. július 1-jét követően a Legfelsőbb Bíróság ugyan több ebben a témában tartott tanácskozásán hivatkozott arra, hogy a megalapozatlanság kérdését is ennek függvényében kell majd elbírálni, vagyis nem róható az elsőfokú bíróság terhére a terhelő bizonyítékok be nem szerzése. Ma már több mint két éve a módosítás hatálybalépésének második évfordulójától a Legfelsőbb Bíróság részéről ez az álláspont halványodni látszik. Valószínű azért, mert az anyagi igazság érvényesítésének töretlen fenntartása, és emellett a terhelő bizonyítékok be nem szerzése szükségképpen egymással ellentmondásban áll. Az eltelt időszakban még egyetlen olyan másodfokú döntést sem közöltek le, amely olyan megállapítást tett volna, hogy az elsőfokú bíróság ítélete ugyan megalapozatlan, de ennek egyetlen oka az, hogy az ügyész nem tett indítványt további terhelő bizonyítékok beszerzésére, ehhez képest pedig a bíróság élt azzal a törvényben biztosított lehetőséggel, hogy nem köteles ebben az irányban lépéseket tenni. Hatályos jogrendszerünkben a bíró (elvileg) csak a törvénynek van alávetve, ugyanakkor kár lenne tagadni, hogy a hierarchikus felépítésű bírósági rendszerben a felsőbb bíróságok közzé tett döntéseinek kiemelt jelentősége van. Gyanítható, hogy egy ilyen a gyakorlatot ebbe a kívánt

²⁰ Uo.

irányba befolyásoló döntés(ek) leközlésének egyetlen oka van: a tanácstalanság, vagyis az, hogy a Legfelsőbb Bíróság és az Ítéltáblák sem tudnak mit kezdeni a törvény egymásnak ellentmondó rendelkezéseivel.

Az tény, hogy a szakirodalom több helyen, így az ítélkezési gyakorlat számára leggyakrabban útmutatóul szolgáló ún. „kapcsos kommentár” szerzője is hivatkozik arra, hogy a megalapozatlanság kérdését a fellebbviteli bíróságoknak úgy kell vizsgálni, hogy ennek során nem róhatják fel hiányosságként azt a tényt, hogy a bíró nem tett intézkedést a terhelő bizonyítékok beszerzésére.

A gyakorlatban azonban ez egyáltalán nem így van. Az egyik megyei bíróság Büntető Kollégiuma például testületi állásfoglalásként fogalmazta meg, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés 2. fordulata csupán üzenet értékű, szimbolikus jelentősége van, az alkalmazása azonban kockázattal jár. Miután megmaradt a bíróságnak a 75. § (1) bekezdésében szereplő, a tényállás valósághű megállapítására vonatkozó kötelezettsége, a bíróság a bizonyítási eljárás során minden olyan rendelkezésre álló bizonyíték megvizsgálására és értékelésére köteles, amely a tényállás tisztázásához szükséges. Nincs tehát jelentősége, és nem is mindig dönthető el előzetesen, hogy az adott bizonyítási eszközből származó bizonyíték a vád alátámasztására vagy annak gyengítésére alkalmas, ezért a bíróság az ügyészi indítványtól függetlenül köteles bizonyítást folytatni, ahogy azt a hatályos jogszabályok alapján teszi.

Ha egy rendelkezésre álló, tehát ismert, de az ügyész által nem indítványozott bizonyíték megvizsgálását a bíró elmulasztja, és ez vezet az ítélet megalapozatlanságához (felderítetlenség), akkor a másodfokú bíróság vagy bizonyításkiegecsítés útján küszöböli ki a megalapozatlanságot, vagy ha ez nem lehetséges, hatályon kívül helyezéssel él.

A kollégium hangot adott annak is, hogy a bíróság csak arra nem kötelezhető, hogy felderítse, felkutassa a bizonyítékokat (álláspontom szerint erre a jogszabálmódosítás előtt sem volt köteles), de például szakértőt kell kirendelni az okozott kár, az elkövetési érték stb. megállapítására, ha ezt az ügyész elmulasztotta és meg kell idézni azt a tanút, akit a nyomozás során nem hallgattak ki, mert nem tudtak létezéséről, de a tárgyaláson felmerült, hogy tudomása van a vádirati cselekményről. Végül úgy összegezték álláspontjukat, hogy a bíróság bizonyítási kötelezettsége tekintetében semmiféle változás nem történt. Ezt a véleményt erősíti a Be. 305. § (1) bekezdése, amely alapján a bíróság az ügy teljesebb felderítése érdekében hivatalból vagy indítványra további bizonyítás felvételét, bizonyíték megszerzését rendelheti el.

Pedig az új törvényi rendelkezések betartása esetén az eljárási feladatok megosztásának elve még teljesebben érvényesülne, a bírói pár-

tatlanság még inkább megkérdőjelezhetetlenné válna, és a bíró – angolszász kollégáihoz hasonlóan – passzívabbá válhatna a bizonyítás során. Ebből a szempontból a magunk részéről mindenképpen helyeselnünk a fenti rendelkezés törvénybe iktatását. Amint erre utaltunk látni kell, hogy önmagában ez a rendelkezés a fent vázolt célok eléréséhez nem elegendő. Elengedhetetlenül szükséges ugyanis ezt a rendelkezést a tényállás megalapozatlanságára vonatkozó szabályokkal összhangba hozni. Ameddig ugyanis a tényállás felderítetlen volta a bíróság „terhére” esik, addig ténylegesen nem lehet érvényt szerezni ezen rendelkezés alkalmazásának. Szabályozni szükséges azt a lehetőséget, hogy amennyiben a tényállás felderítetlen volta abból fakad, hogy a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatása, vizsgálata a vádló terhére róhatóan nem történt meg, és a bíróság ezt – mivel erre már nem köteles – nem korrigálta a tárgyaláson (minthogy a funkciómegosztás elve alapján ez egyébként is kifogásolható lenne), úgy a tényállás nem lesz a felülbírálat szempontjából megalapozatlan.

III. A hallgatás joga

„A hallgatás joga... széles körben elismert eljárási garancia, ennek ellenére szinte megszületésétől kezdve szkepszis övezi és a viták nem csak a jog terjedelméről, korlátairól folynak”²¹. Ez a fenntartás tűnik ki Bentham megnyilvánulásából, aki szerint „az ártatlanság a megszólalás, míg a bűnösség a hallgatás jogát igényli”, de akár hivatkozhatunk 1297-ből VIII. Bonifácra is, aki szerint, „aki hallgat, beleegyezni látszik”, de rajtuk kívül még sokan magának a jognak a létjogosultságát is megkérdőjelezik.

Az Egyesült Államok Alkotmányának 5. számú kiegészítése kifejezetten szól az önvád alóli mentességről: „senki nem kötelezhető arra, hogy büntetőügyben önmagával szemben tanúskodjék”. Igaz, ez a kiegészítés csak a szövetségi bíróságok előtti eljárásról szól. Angolszász felfogás szerint ez a jog a büntetőügyekben a vádlott mellett a tanút is megillette, sőt érvényes volt más jellegű eljárásokban is. Ez a bizonyos 5. számú alkotmánykiegészítés azonban csak a szövetségi bíróságok előtti eljárásról szól, más volt a helyzet az egyes államok vonatkozásában, hisz az amerikai Legfelsőbb Bíróság 1908-ban még olyan álláspontot foglalt el, hogy „eltekintve a *common law* szabályaitól, a civilizált és szabad országok joggyakorlata nem ismeri ezt a mentességet és az igazságszolgáltatás területét kivéve saját népünk sem tekinti olyan elv-

²¹ BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest 2007. 248. o.

nek, amely az igazság megismerését garantálja.”²² „1964-ben a Legfelsőbb Bíróság felülbírált a döntését és azóta az önvádra kötelezés tilalma az államokat is köti.”²³ „A hallgatás joga számos XX. század második felében született emberi jogi, sőt más tárgyú nemzetközi szerződésben is elismerést nyert, szől e jogról az ENSZ Polgári és Politikai Nemzetközi Egyezségokmánya, a regionális emberi jogi egyezmények közül az amerikai. Biztosítja a hallgatás jogát a Nemzetközi Büntető Bíróság 1998. évi Statútuma és a civilizált hadviselés szabályait rögzítő Genfi Egyezmények alapján megilleti e jog a háború áldozatait, akik az ellenség hatalmába kerültek.”²⁴

„Az amerikai irodalomban uralkodó felfogás szerint a hallgatás joga híján van az ésszerű igazolásnak, azt a közvélekedés és az igazságszolgáltatás gyakorlata tartja életben. A múlt század utolsó harmadától az angolszász eljárási rendszerhez tartozó országokban... a törvényhozás lépéseket tett arra, hogy a vádlottakat megnyilatkozásra ösztönözze.”²⁵ „A nemzetközi terrorizmus fenyegetése felerősítette azokat a hangokat, amelyek a hallgatás jogának további szűkítését követelik. A leg radikálisabb és egyelőre széles körű elutasítást kiváltó javaslatot Alan Dershowitz, a Harvard Jogi Egyetem liberálisnak elkönyvelt professzora tette: a terrorcselekményekkel gyanúsítható személyekkel szemben megfontolandó a »visszafogott« kínvallatás alkalmazása.”²⁶

Közismert, hogy a „magyar Miranda” az 1989. évi XXVI. törvénnyel lépett hatályba. Több szerző is hangot adott annak a nézetének, hogy ezzel semmi új dolog nem került be az eljárási törvénybe, mert az 1973. évi I. törvény is lehetőséget biztosított a vádlott részére a hallgatáshoz.²⁷

Nos, a korabeli jogszabály 87. § (3) bekezdése valóban tartalmazta azt, hogy joga van a vádlottnak a vallomást megtagadni, azonban egyrészt a gyakorlat ezt nem alkalmazta, másrészt nem biztos, hogy feltétlenül azonossági jelet tehetünk a vallomás (esetleg konok! a szerző) megtagadása és a hallgatás jogának gyakorlása között. Azt a köztes megoldást azt hiszem, elfogadhatjuk, hogy a hallgatás jogának bevezetését az elmélet és a gyakorlat egyaránt új rendelkezésként élte meg.

A hallgatás joga Magyarországon olyan időpontban került bevezetésre, amikor más országokban többen is hangot adtak fenntartásaik-

²² Idézi Bárd Károly. Uo. 246. o.

²³ Uo.

²⁴ Uo. 247–248. o.

²⁵ Uo. 248. o.

²⁶ Uo. 250. o.

²⁷ BÓCZ Endre: Jog-e a „hallgatás joga”? *Belügyi Szemle*, 1988/11.

nak. Az Egyesült Államokban például ekkorra már szűkítették a Miranda hatókörét számos ügyben arra hivatkozva, hogy a figyelmeztetések egy része elmaradt ugyan, de a gyanúsított nem volt „őrizetszerű” helyzetben.²⁸ Ez történt például a *Bekbitt v. USA*-ügyben, ahol az adóhivatali dolgozók a gyanúsítottal saját lakásán folytattak olyan kötetlen beszélgetést, amelynek adatait később felhasználták az eljárás során. További szűkítést jelentett, hogy a Legfelsőbb Bíróság *N.Y. v. Quarless*-ügyben, amelyet szótöbbséggel hoztak meg elfogadták, hogy a rendőröknek felesleges bármely figyelmeztetés alkalmazása, ha olyan kérdéseket tesznek fel, melyeket ésszerűen vált ki belőlük a közbiztonságért való aggodalom. Látható tehát, hogy kezdetben óvatosan és fokozatosan, később egyre határozottabban szűkült az eredeti Miranda döntések hatóköre, többen már-már létjogosultságát is megkérdőjelezték.²⁹

Az angol gyakorlatot áttekintve szintén megállapítható, hogy egyes szerzők álláspontja szerint a hallgatáshoz való jog indokolatlanul kiterjesztő értelmet kapott, olyat, ami józan ésszel nézve már szétfeszíti a reális kereteket. Álláspontjuk szerint egyesek ugyanis a hallgatáshoz való jogot helytelenül úgy értelmezik, hogy a vallomás megtagadásából tilos bármely következtetést levonni. Azt is hangsúlyozták, hogy nem állja meg a helyét az a felfogás, mely szerint az angol tárgyalási rendszernek mindig is sarkalatos elve volt a vallomás megtagadásának lehetősége. 1898. előtt – amikor hatályba lépett a bűnügyek bizonyításának szabályait összegző angol törvény – a vádlottaknak meg sem engedték a vallomástételt még akkor sem, ha ehhez ragaszkodtak. Ez azonban nem a „hallgatás jogának elismeréséből” fakadt, hanem abból az ésszerű felismerésből, hogy – legalábbis az angol felfogás szerint – helytelen valakit megesketni, ha minden oka megvan az esküszegésre. Angliában az 1970-es évek elején a bizonyítási eljárással kapcsolatos törvény felülvizsgálata során az előkészítő bizottság már javasolta is a hallgatás jogának korlátozását. „Ha valaki ellen valamely lényeges és elsődleges bizonyíték áll rendelkezésre és testileg vagy lelkileg nem korlátozott, a bíró szólítsa fel: tegyen vallomást. Ekkor az esküdtek, ha a vádlott mégis a hallgatás mellett döntene, mérlegelhetnék a körülményeket, sőt a bíró fel is hívhatná őket, vonjanak le a némaságról tetszésük szerinti következményeket.”

A helyzet Németországban is hasonló volt, ahol a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a hallgatás jogára vonatkozó kioktatás

²⁸ TÓTH Mihály: A „magyar Miranda” első néhány éve. Tények és kilátások. In ERDEI Árpád (szerk.): *Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1995.

²⁹ Uo. 65. o.

elmaradásának hatását mindig a körülmények döntenek el. A felhasználhatóságot semmiképp nem zárja ki a hatóságok mulasztása. „Ha a gyanúsított egyébként ismeri a jogait vagy védője jelenlétében nem kifogásolja a figyelmeztetés ellenére tett vallomás jegyzőkönyvezését.” Tovább korlátozta a hallgatás jogát egy másik elvi jelentőségű döntés, amely a spontán beismerés felhasználhatósága mellett érvelt. Ez ki mondta, hogy ha a terhelt önkéntes beismerése megelőzi szabályos kihallgatását, a hatóságoknak joguk van e beismerést tudomásul venniük.³⁰

„Az 1993-ban hozott Funke-ítéletével a bíróság a hallgatás jogát a tisztességes eljárás elemei közé emelte.” Korábban „az Európa Tanács emberi jogi kérdésekkel foglalkozó szakértői bizottsága már 1973-ban már úgy foglalt állást, hogy az önvádra kényszerítés tilalma, a fair eljárás szükségképpen komponense.”³¹ A Funke-ítélet „szerint a 6. cikk (1) bekezdése azért sérült, mert a hatóságok megkísérelték a panaszost olyan inkrimináló bizonyíték szolgáltatására kényszeríteni, »amelyeket más módon nem voltak képesek megszerezni«. E megfogalmazás pedig azt sugallja, hogy a hallgatás joga tiltja azt is, hogy a terhelttől akaratára ellenére ujjlenyomatot, légzés, hang vagy vérmintát vegyenek, és hogy felismerésre bemutatásnak vessék alá, vagyis olyan korlátokat állít a bűnüldözés elé, amelyek azt megbéníthatják.”³²

A Funke-ítéletben el nem döntött kérdések közül egyesekre a Saunders-ügy kapcsán választ adott a bíróság. Az Egyesült Királyságot elmarasztaló ítélet megismételte, „hogy az eljárás alá vont személy mentessége az alól, hogy önmagát vádolja, általánosan elismert nemzetközi követelmény, és a 6. cikk szerinti tisztességes eljárás lényeges elemét képezi, szorosan kapcsolódik továbbá az ártatlanság vélelméhez.”³³ Ugyanakkor – ellentétben a Funke-ítéletben írtakkal – az önvádra kötelezés tilalma „nem vonatkozik az olyan bizonyítékra, amelyeket a terhelttől kényszerrel szereznek meg, de amelyeknek a terhelt akaratától függetlenül önálló létük van, mint amilyen például a házkutatás során lefoglalt okirat, légzés, vér, vagy vizelet, továbbá a DNS-vizsgálatok érdekében vett szövetminták”.³⁴

„A hallgatás joga csak akkor töltheti be funkcióját, ha gyakorlásáért nem kell aránytalan árat fizetni. ...Mindenesetre tény, hogy számos jogrendszer engedi, hogy a bíróságok a hallgatásból a terheltre kedve-

³⁰ Uo. 67. o.

³¹ BÁRD: i. m. 256. o.

³² Uo. 258. o.

³³ Uo. 260. o.

³⁴ Uo.

zótlen következtetéseket vonjanak le.”³⁵ Ez leginkább azokban a jog-rendszerekben etikátlan, „ahol a terheltet kifejezetten figyelmeztetik arra, hogy joga van hallgatni”³⁶. „Nem véletlen, hogy az Egyesült Államokban a terhelt hallgatását az ügyész vagy a bíró nem teheti szóvá a tárgyaláson, hogy ily módon az esküdtszék verdiktjét a vádlott hátrányára befolyásolja. Annak azonban az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága szerint sincs akadálya, hogy a bírósági eljárást megelőzően a hallgatást választó, majd a tárgyaláson megszólaló vádlott védekezésének hitelét az ügyész azzal kísérelje meg lerontani, hogy utal arra, ha mindaz, amit a vádlott védelmére felhoz igaz lenne, úgy azt nyilván korábban is előadta volna.”³⁷

„A Murray-ügyben hozott ítéletében a bíróság megismételte az alaptételt: a hallgatás joga a tisztességes eljárás sarkköve, védelmet nyújt az elfogadhatatlan kényszerrel szemben. De e jog nem abszolút: nem garantálja azt, hogy a bíróságok a hallgatást a bizonyítékok értékelése során semmiképp sem fogják figyelembe venni.”³⁸ A konkrét ügy körülményeitől függ, hogy sérül-e a 6. cikk, valamint attól, hogy a bizonyítékok mérlegelése során milyen súlyt tulajdonítanak a hallgatásnak.

A bíróság kifejtette azt is, hogy „a szabad bizonyítás, és ezen belül a bizonyítékok szabad értékelésének elvét elfogadó országokban a bíró minden releváns körülményre figyelemmel lehet, beleértve azt a módot is, ahogyan a terhelt az eljárás során védekezett. Az angol rendszerben a hallgatásból levonható következtetést engedő szabály pusztán olyan, a formalizált bizonyítási rendbe illeszkedő rendelkezés, amely módot ad arra, hogy a józan ész diktálta következtetések nyíltan szerephez jussanak a bizonyítékok értékelése során.”³⁹ Megjegyzendő az is, „hogy a modern angolszász modelltől távolról sem idegen, hogy egyes tények bizonyítása vagy valószínűsítése a védelemre hárul.

„A kontinentális rendben elvileg a vádlónak kell bizonyítania a perbeli bűnösség valamennyi elemét, beleértve a pozitív elemeket és a negatív feltételek hiányát egyaránt.”⁴⁰ Könnyen beláthatjuk azonban, hogy „előfordulnak olyan szituációk, amikor a vádlott, hogy elkerülje a felelősségre vonást, kénytelen feladni a hallgatás jogát”.⁴¹

³⁵ Uo. 274. o.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 274–275. o.

³⁸ Uo. 275. o.

³⁹ Idézi BÁRD: i. m. 276. o.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Király Tibort idézi BÁRD: i. m. 276. o.

Az a szabály, amely lehetővé teszi, „hogy a terhelt az eljárás bármely szakaszában éljen a hallgatás jogával, sokat veszít gyakorlati értékéből, ha egyszer a terhelt megszólalt. Ilyenkor vallomása korlátlanul felolvasható”.⁴²

Már a Miranda-elv hatálybalépését követően felmerült problémaként, hogy mi történjék a vallomást a tárgyaláson megtagadó terhelt korábbi, a nyomozás során tett vallomásával. A közvetlenség elvét helyesen értelmezők szerint az okirati bizonyítás szabályai a terhelt nyomozás során tett vallomásáról készült jegyzőkönyvre nem vonatkozhatnak. A saját önszántából hallgató terhelt ugyanis a Be. 83. § (3) bekezdése értelmében nem tekinthető ki nem hallgatható személynek. Ez ügyben az Alkotmánybíróság is megszólalt és a 317/E/1990. számú határozatában kifejtette, hogy a hatályos Be.-t megelőző büntetőeljárás jogszabályok kifejezetten lehetővé tették a vádlott korábbi vallomásának felolvasását a tárgyaláson, ha a vallomástételt a vádlott a tárgyaláson megtagadta. [A bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk 305. §-a, a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény 165. § (2) bekezdés a) pontja, a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr. 209. § (2) bekezdés a) pontja.] Az AB álláspontja szerint nem állapítható meg jogalkotói mulasztás az Alkotmány 57. § (3) bekezdésében biztosított védelemhez való jog tekintetében és a hatályos törvényi rendelkezés nem sérti a védelem jogát. Az Alkotmánybíróság mulasztásos alkotmányértéktét nem állapított meg, de azt sem állította, hogy előnytelen lenne, ha a törvényalkotó a vizsgált kérdést a közvetlenség elve, a bizonyítási rendszer és a védelemhez való jog összefüggésrendszerében egyértelműen szabályozná.

A kérdés rövidesen meg is oldódott, mert az 1994. évi XCII. törvénynek az 5. §-a már kifejezetten lehetővé tette a vallomást megtagadó terhelt nyomozati vallomásának felolvasását a tárgyaláson, e lehetőséget azonban a tanú esetében kizárta.

Ezt a kérdést később is támadták az Alkotmánybíróság előtt, így a 793/B/1997. számú határozatban egyértelműen kifejtésre került, hogy az állami büntetőigény érvényesítése végett a tényállás tisztázása, valamint más terhelt vagy sértett érdeke indokolja ezt a fajta szabályozást, ezért a korlátozás szükséges és nem aránytalan mértékű.

Emlékeztetőül jegyezzük meg, hogy a „kodifikáció kezdetén a cél az volt, „hogy a tárgyalás váljék a perbeli megismerés elsődleges terepévé, és funkciója ne merüljön ki a nyomozás során összegyűjtött információk ellenőrzésében”.⁴³ A konszenzus arra is kiterjedt, „hogy

⁴² Uo. 278. o.

⁴³ Uo.

véget kell vetni a nyomozási iratok, köztük a vallomásokat rögzítő jegyzőkönyvek automatikus felolvasásának.

Ezt a célt szolgálta volna az új Be. azon rendelkezése, amely különbséget tesz a terheltként, illetve tanúként tett vallomások felolvasása és ismertetése között. A nyomozás során tett gyanúsítottai vallomás akkor olvasható fel, ha a vádlott a tárgyaláson nem kíván vallomást tenni, illetve ha a tárgyaláson szabályszerű idézésre nem jelent meg, valamint ha ismeretlen helyen tartózkodik és az eljárás a távollétében lefolytatható. A korábban tett vallomás egyes részleteinek ismertetésére ezzel szemben akkor kerül sor, ha a vádlott vallomása és a korábbi vallomás között ellentét van. A vallomás felolvasása és ismertetése közötti különbségtételnek akkor van értelme, ha ahhoz eltérő következmények járnak. A jogalkotó elképzelése valóban az volt, hogy a felolvasott vallomás közvetlenül alapjául szolgálhasson a bírói döntésnek, míg az ismertetés esetében csak az arra adott vádlotti magyarázat vagy az ismertetést követő hallgatás legyen felhasználható⁴⁴ az érdemi határozathozatal során. A bírói gyakorlat mintha más álláspontot képviselne és pusztán mennyiségi különbséget lát a felolvasás és az ismertetés között. El kell ismerni, hogy vannak olyan bírák, akik ma is minden esetben a régi beidegződésnek megfelelően felolvassák a nyomozási vallomás egészét, jóllehet a törvény előírja, hogy a korábbi vallomás részeinek ismertetésére csak akkor kerülhet sor, ha az ismertetésben foglalt tényekre és körülményekre a vádlotthoz kérdést intéztek, illetve ha a vádlott e tényekre és körülményekre a tárgyaláson vallomást tett. Jóllehet „a terhelt korábban tett vallomásának felolvasása és így módon történő felhasználása, ha szabadon, kényszer nélkül nyilatkozott, nem sérti a hallgatás jogát...

Más a helyzet, ha a vádlottnak olyan vallomását olvassák fel, amelyet az eljárás korábbi szakaszában tanúként tett. A Be. eredeti szövege... nem hagyott kétséget afelől, hogy a tanúként tett vallomás felolvasása csak akkor elfogadható, ha ezt a vádlott maga kezdeményezi. A 2002. évi módosítás óta azonban a törvény szövege egy olyan értelmezést is megenged, ...amelynek alapján az ilyen vallomás gyakorlatilag korlátok nélkül felolvasható. A hatályos jogszabály szerint »ha a vádlottat a nyomozás során tanúként hallgatták ki, a tanúvallomás akkor olvasható fel, ha ezt a vádlott indítványozza vagy a tanúvallomásról készült jegyzőkönyvből« kitűnik: a nyomozás során tanúként történő kihallgatását megelőzően tisztázták, hogy nincs-e kihallgatásának akadálya, továbbá figyelmeztették az igazmondási kötelezettségére és a

⁴⁴ Uo. 278–279. o.

hamis tanúzás következményeire.”⁴⁵ Ismerve a nyomozó hatóságok által a tanúkihallgatások során használatos formanyomtatványt, az egyértelműen garantálja, hogy a kioktatás teljes körűen megtörtént. Legálábbis az iratok ezt tanúsítják.

A bíróságok egy része a törvény szövegéből arra a következtetésre jut, „hogy a vádlott akarata ellenére is felolvasható a korábban tanúként tett vallomása azzal a feltétellel, ha az említett garanciális szabályokat megtartották”.⁴⁶

A Pesti Központi Kerületi Bíróságon tartott jogértelmezési kérdéseket tárgyaló ülésen a bírák részéről hangzott el, hogy nyilvánvaló, hogy az egyébként a tárgyaláson vallomást tevő vádlott korábbi tanúvallomásának ismertetése ellentétes a törvény szövegével. Ezt az álláspontot képviseli Frech Ágnes is.⁴⁷ A magam részéről egyetértek a véleményével. E szerint az értelmezés szerint a korábbi tanúvallomás csak akkor olvasható fel, amikor a vádlott a tárgyaláson hallgat. A korábbi vallomás részeinek ismertetésére pedig akkor ad lehetőséget a törvény, ha a vádlott vallomást tesz, de az ismertethető korábbi vallomások között a törvény kizárólag a gyanúsított és a korábbi vádlotti vallomásokat említi.⁴⁸ (Meg kell jegyeznünk, hogy ez a felfogás kisebbségben van, és a gyakorlat nem ezt alkalmazza.)

„Az az álláspont, amely engedélyezi a vádlott korábban tanúként tett vallomásának felhasználását, nincs tekintettel a hallgatás jogának lényegére: a terhelt szabadon maga dönt arról, hogy megszólalásával szolgáltat-e olyan információt, amely ugyanúgy értékelhető lesz, mint minden egyéb bizonyíték. (Ha szabad akaratelhatározásból a megszólalást választja, úgy vallomása sorsa felől már nem rendelkezik, ezért olvasható fel a gyanúsítottként, vagy korábban vádlottként tett vallomása, ha később él is a hallgatás jogával.) A tanú azonban nincs döntési helyzetben, köteles vallomást tenni és az igazat mondani, ezért – írja Frech Ágnes – »nem tisztességes dolog számon kérni az igazmondásra nem kötelezett vádlottól egy korábbi igazmondásra kötelezett tanúként tett vallomását«. De ez nem csak erkölcsileg tisztességtelen, jogilag is elfogadhatatlan, mert a tisztességes eljáráshoz való jogot sérti.”⁴⁹ Az egyértelműnek tűnik, hogy a kontinentális jog az anyagi igazság elérésére való törekvésre tekintettel igyekszik a terheltet szólásra bírni. Az eddigiekből látható volt, hogy ha „a terhelt akár csak ideiglenesen vagy

⁴⁵ Uo. 280. o.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely

⁴⁸ Be. 291. § (1) és (2), illetve (4) és (5) bekezdése.

⁴⁹ BÁRD: i. m. 282. o.

részlegesen feladja a hallgatás jogát, nemcsak a vallomása, de esetenként a hallgatása is értékelhető lesz”.⁵⁰ Ebben az esetben a bíróságok hajlanak arra is, hogy magát a részleges hallgatást is a bűnösséget alátámasztó bizonyítékként értékeljék.

Végezetül megjegyezzük, hogy a Miranda-figyelmeztetéseket bíráló egyes vélemények szerint az ártatlanokat az „elveszett” vallomások is fenyegetik, vagyis olyan vallomások, amelyeket a nyomozóhatóság nem tudott felvenni a vétkes bűnözőktől, és amelyek tisztázhatnának egy ártatlan embert, akire egyébként a bűntett gyanújának árnyéka vetül. Az ártatlanok ugyanis akkor is veszélyben forognak, amikor a rendőrség képtelen rá, hogy egy bűn elkövetőjétől valós vallomást szerezzen. Ez a valós vallomás megakadályozhatja, hogy a gyanú tévesen az ártatlanokra terelődjön, és még fel is mentheti azt, akit ártatlanul vádolnak, vagy ítélték el egy bűncselekmény elkövetése miatt.⁵¹

IV. A témához kapcsolódó bírói gyakorlatból

A hallgatás jogának, illetve az eljárási funkciók elválasztásával kapcsolatos szabályok értelmezés a Debreceni Ítéltábla II-es tanácsának gyakorlatában is jelen van.

A Bf.II.97/2005. számú ügyünkben megállapítható volt, hogy az elsőfokú bíróság bizonyítékként értékelte a vádlott előállításáról készült rendőri jelentésben foglaltakat, amely tartalmazta lényegében a vádlott teljes beismerő vallomását. Az intézkedő rendőrök a jelentés szerint ugyanis nem oktatták ki arra a vádlottat, hogy amit a hatóság tagjainak elmond, az később bizonyítékként felhasználandó és természetesen arra sem történt figyelmeztetés, hogy megilleti a hallgatás joga. A rendőrök a bűncselekmény helyszínén nem kihallgatást fogatosítottak, hanem a felderítés kezdetén rögzítették a lényeges körülményeket. A terhelti nyilatkozatot rögzítő rész a hallgatási jogra való figyelmeztetés hiányában bizonyítékként nem vehető figyelembe. Bár ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy vannak országok, ahol az elkövető ún. spontán megnyilvánulását a hallgatásra történő kioktatás hiányában is értékelhetőnek tartják.

A Bf.II.14/2007. számú ügyben tanúként hallgatták meg azt a személyt, akivel szemben ugyanabban az ügyben korábban a vádemelést elhalasztották. A vádemelés elhalasztásának hatálya alatt a tanú nem kötelezhető önvádra a Be. 82. § (1) bekezdés b) és 83. § (1) bekezdésé-

⁵⁰ Uo. 286. o.

⁵¹ ELEK B.: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, 2008. 101. o.

nek helyes értelmezése szerint. A Be. 85. § (3) bekezdéséből következően tisztázni kell a tanú vallomástételi akadályát, ami jelen ügyben a tárgyalási jegyzőkönyv idézett részéből nem volt megállapítható. A másodfokú eljárásban megtartott tárgyaláson a bíróság az eljárási törvénynek megfelelően figyelmeztette a tanút a vallomásmegtagadási jogára, aki ennek tudatában tette meg nyilatkozatát.

Ugyanebben az ügyben hivatkozott a bíróság *Murray v. The United Kingdom* Judgment of 8 February 1996, Reports 1996-I, p. 30. számú döntésére is, amelyben kifejti a strasbourgi bíróság, hogy a hallgatáshoz fűződő jog – amellyel nyilván egy tekintet alá esik a bizonyítékok meghatározott körének az elhallgatása is – nem abszolút és nincs akadálya annak, hogy ebből a hatóságok az ügy egész kontextusát tekintve logikus és megfelelő bizonyítékokkal alátámasztott következtetéseket vonjanak le. Az ítélet tényállása szerint az I. r. vádlott és a felesége tanúként hivatkozott arra, hogy egy igen lényeges információ birtokában van. Az eljárás ekkor már közel három éve folyamatban volt, így a bizonyíték késedelmes előterjesztése mellett, amely egyébként az ügy szempontjából nem bírt bizonyító erővel, nem mellőzhető annak vizsgálata sem, hogy volt-e ésszerű indoka a bizonyíték vagy adat visszatartásának.

A Bf.II.137/2007. számú ügyben az elsőfokú bíróság tárgyalási jegyzőkönyvéből kitűnt, hogy a bíróság a vádlottak kihallgatásakor nem nyilatkoztatta őket arra, hogy egyáltalán akarnak-e vallomást tenni. A figyelmeztetést követően egy sablonszerű választ rögzít a jegyzőkönyv mindhárom vádlott esetében, amivel a bíróság megsértette a Be. 117. § (2) bekezdésében foglalt a figyelmeztetésre adott vádlotti nyilatkozat szó szerinti jegyzőkönyvezésére vonatkozó szabályt is, amelynek sérelme esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Ezen szabálynak a büntetőeljárás mindegyik szakaszában érvényesülő garanciális jelentősége van és a szó szerinti jegyzőkönyvezés elmulasztása esetén a törvény nem teszi lehetővé a terhelt vallomásának bizonyítási eszközként való figyelembevételét. Ugyanebben az ügyben az is megállapítható volt, hogy a vádlottak kérdésekre hajlandóak lettek volna válaszolni, azonban a bíróság részéről az események lefolyására irányulóan lényegében nem hangzottak el érdemben kérdések. Ehelyett a tanács elnöke a vádlottak nyomozati vallomásának felolvasásával kezdte az eljárást, amely ellentétes az új büntetőeljárási törvény által kialakítandó gyakorlattal. A határozatban rámutattunk arra is, hogy a bírósági eljárás nem pusztán a nyomozati eljárásnak a formális megismétlése, hanem különösen a közvetlenség elve, valamint az ártatlanság vélelmének szem előtt tartásával érdemi kihallgatást kell tartani, ahol természetesen a nyomozati vallomáshoz képest felmerült

ellentétekhez vagy nem megfelelően tisztázott körülményekben sor kerülhet a nyomozati vallomás ismertetésére.

A következő Bkf.II.78/2007. számú végzésben a tanács megváltoztatta az elsőfokú bíróság döntését, amely egy egyesített ügyben korlátozta a vádlottak és védők iratbetekintési jogát, mert álláspontja szerint a védelem csak az őket érintő eredeti alapügy iratait tekintheti meg.

„Az iratbetekintést kérelmező védők és vádlottak esetében a kábítószerral kereskedés megvalósulásának szempontjai, az ez ellen ható tények, a felelősség alól mentő, vagy a felelősséget csökkentő körülmények megismerése érdekében nem zárható el attól a védelem, hogy a teljes iratanyagot áttekinthesse. Ennek hiányában ugyanis felmerül, hogy olyan lényeges adatokat nem ismerhet meg, melyek befolyásolják az érdemi védekezést. Ekkor pedig sérülne a tisztességes eljárás és a fegyverek egyenlőségének elve.”⁵²

A Bf.II.345/2006. számú ügyben a bíróság az ügyészt vádmódosításra hívta fel, jöllehet a bíróság az ügyészt vádmódosításra nem hívhatja fel, annak indokoltságára nem utalhat, e körben jelzéseket, megjegyzéseket nem tehet. Súlyosan megsértette ezért a tételes eljárási szabályokat, valamint az eljárási feladatok megosztásának és fegyverek egyenlőségének elvét is az elsőfokú bíróság, amikor a tanács elnöke az ügyész felé megjegyezte, hogy perbeszédében nem kerített sort az előző eljárásban valóban eszközölt vádmódosításra. A per adataiból az tűnik ki, hogy az ügyész a bíróság megjegyzésére módosította végül a vádat (azt követően, hogy már befejezte perbeszédét), s még utalt is arra, hogy ezt a bíróság felhívására tette.

Ilyen körülmények között a történeti tényállás lényeges vádbeli módosulására a vádlott érdemi védekezést nem terjeszthetett elő, mert a bizonyítási eljárás megnyitására már nem került sor. A büntetőeljárás végső szakaszában a bíróság vádhoz kötöttsége nemcsak az ügyész és a bíróság kapcsolatát határolja be, hanem a vádlott védekezéshez való jogának tartalmi szempontjából is alapvető jelentőségű. A terhelt számára a jogszerű és eredményes védekezéshez elengedhetetlen annak ismerete, hogy milyen tények, adatok, összefüggések alapján kerül sor vele szemben a felelősségre vonását célzó büntetőeljárás lefolytatására. A vád pontos ismerete biztosíthatja a védelem számára – többek között – a bűnösség vagy a minősítő körülmények fennállásának hiányát jelentő, illetőleg a cselekmény privilegizált esetét megalapozó ok-okozati összefüggésre vonatkozó bizonyítékok feltárását, a cselekmény

⁵² 6/1998. (III. 11.) AB határozat.

elbírálása szempontjából jelenős motívumokra, enyhítő körülményekre történő figyelemfelhívás lehetőségét.⁵³

A kifejtettek miatt az eljárási szabálysértés olyan jellegű volt, amely a Be. 375. § (1) bekezdés értelmében önmagában hatályon kívül helyezési okot valósított meg.

Lényegében hasonló szabálysértés történt a bíróság részéről a Bf.II.561/2006. szám alatt felülbírált ügyben is, ahol a tanács az indokolásban ugyancsak a 14/2002. (III. 21.) számú AB határozatra továbbá előző döntésére hivatkozott, amely időközben megjelent az BH 2006/140. számú eseti döntéseként is.

A Bf.II.225/2006. számú ügyben az alábbi okfejtést adta a bíróság: „A törvényi rendelkezés szerint hatályon kívül helyezéshez vezető, súlyos relatív eljárási szabálysértésnek kell tekinteni, ha az eljárásban résztvevő személyek a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták. A szakértői vélemény alapján egyértelműen megállapítható, hogy az I. r. vádlott jogainak gyakorlására megfelelően nem volt képes. Különös jelentőséggel bír, hogy az adott tárgyalási napon a bizonyítás mellett sor került a perbeszédre, és az utolsó szó jogán tett nyilatkozatokra is. Az utóbbiakat a másodfokú eljárásban nem lehet megismételni, így e körben a jelzett eljárási szabálysértés nem korrigálható. Mindezek az elsőfokú eljárás rendkívül fontos szakaszának alappillérei. A tárgyalási részvételre gyógyszerezett állapota miatt nem képes vádlott estében a tárgyalás nem volt megtartható. Az ennek ellenére megtartott tárgyalás alapvetően sértette az I. r. vádlott vonatkozásában, az Alkotmányban és a perjogi törvényben is alapvető szinten megfogalmazott védelmi jogokat. Jelen ügyben az I. r. vádlott gyógyszeres állapotánál fogva nem volt alkalmas állapotban arra, hogy megfelelően védekezzék, ezáltal az eljárás tisztességes volta alappal kérdőjelezhető meg. A tisztességes eljárás alapvető eleme ugyanis, hogy a vádlott a váddal szemben törvényes lehetőségeit kimerítve megfelelően védekezhessen, s a kontradiktórius eljárásban a védelem a váddal egyező jogokat gyakorolhasson. E jogok gyakorlását a vádlott súlyos fokú korlátozottsága kizárta.

Végül jelen tanulmányban is hivatkozunk arra, amit már számos helyen megtettünk, hogy nem kedvez a hallgatás jogára történő helyes kioktatás gyakorlatának a Be. hatályos szövege. A 288. § (3) bekezdése azt egyértelműen rögzíti, hogy elsőként a vádlott személyi adatait kell tisztázni, majd kérdést kell intézni hozzá arra nézve, hogy a vádat megértette-e, nemleges válasz esetén ezt meg kell magyarázni. Ezt követi a véleményünk szerint oda nem illő törvényszöveg, amely szerint

⁵³ 14/2002. (III. 21.) AB határozat.

„a vádlottnak lehetőséget kell adni arra, hogy röviden összefoglalva kifejtse a váddal kapcsolatos álláspontját”, majd a (4) bekezdés azt rögzíti, hogy ha a fenti vádlotti nyilatkozatból nem derült volna ki, akkor a tanács elnöke kérdést intéz a vádlotthoz arra nézve, hogy a büntetőjogi felelősségét elismeri-e vagy sem.

Nos, a váddal kapcsolatos nézetek kifejtése során vajon miről beszélhet a vádlott? Egyértelmű, vagy legalábbis valószínűsíthető, hogy a váddal kapcsolatos tényekről. Vagyis ez a megnyilvánulás már érdemi nyilatkozat, egy vallomás a cselekményre nézve, amit viszont értékelni nem lehet, mert a hallgatás jogára történő kioktatása nem történt meg. Jóllehet, hogy a 289. § (1) bekezdése utal arra, hogy a vádlott kihallgatására a 117. § (2)–(5) bekezdését és a 118. § rendelkezéseit a (2) bekezdésben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A jogi szabályozás helyes értelmezése csak az lehet, hogy a vádlotthoz kérdést kell intézni arra nézve, hogy a vádat megértette-e, amennyiben nem azt meg kell magyarázni, majd ezt követően ki kell oktatni a hallgatás jogára, mert a bűnösséggel kapcsolatos nyilatkozata is már feltétlenül olyan megnyilvánulás, amely jelentős kihatással bír az ügy elbírálása szempontjából.